

Cümə axşamı, 12 dekabr 1918-ci il, nömrə 63

AZƏRBAYCAN

Gündəlik siyasi, ictimai, ədəbi, iqtisadi türk qəzetəsidir

İkinci sənəyi-dəvamiyyəsi. Pəncşənbə, 8 rəbiüləvvəl sənə 1337. 12 kanuni-əvvəl sənə 1918.

Türk və islamlığa müfid məqalələrə səhifələrimiz açıqdır. Dərc olunmayan övraq iadə edilməz. Dərc edilən məqalatın mükafatını idarə təyin edir. Məhəlli-idarə: Bakı, Vorontsovski və Qubernski küçələrin küncündə 4 nömrəli evdə “Azərbaycan” idarəsi. Telefon nömrə 39-60. Tək nüsxəsi 70 qəpik.

Abunə şəraiti: Yanvarın birinədək Bakı üçün 24, başqa şəhərlərə 35 rublədir. Bir aylığı Bakıda 12, başqa şəhərlərdə 19 rublədir. Elan fiatı: sətri 3 rublə. Kərratla gedən elanlar üçün güzəşt edilir.

BAKİ, 12 KANUNİ-ƏVVƏL [DEKABR]

Tiflis qəzetələrində şayani-əhəmiyyət [əhəmiyyətli, diqqətəlayiq] bir xəbər oxuduq. Gürcüstan Cümhuriyyəti Daxiliyyə Naziri Ramişvili cənabları bütün məhəlli [yerli] qəzetələri müdiriyyətə dəvət edib, təxminən böylə ifadəyi-məram eyləmişdir:

“Mən, özüm mühərrir [jurnalist; yazıçı] və demokrat olduğuma görə, hürriyyəti-kəlam [söz azadlığı] tərəfdarıyam. Buna binaən [buna görə], Hökuməti nə qədər tənqid edəcəksəniz ediniz. Buna kimsənin sözü ola bilməz. Lakin, bircə məsələ vardır. Heç bir qəzetədə məmləkətimizin istiqlaliliyyətinə xilaf cümlələr və fikirlər yazıla bilməz. Çünki, burası dövlətə xəyanət ədd [hesab] oluna bilər. Bu şərtə tabe olmayan bir qəzetənin bizim toprağımızda yaşaması mümkün deyildir.”

Gürcüstan naziri ilə qəzetə müdirləri arasında böylə bir söhbət vaqe olmuşdur. Biz Ramişvili cənablarını həm hüquqca, həm nəzakətca haqlı görürüz. Hüquqca, çünki, Gürcüstan

öz istiqlaliliyyətini elan edib, altı aydır ki, müstəqil bir dövlət kimi yaşayır və həmin haqqı gürcü millətinin əlindən indiyə kimi bəzi məhafilin [dairələrin] tələş və səyinə rəğmədən nə zor ilə və nə də xoş ilə alan bir qüvvə mövcud olmamışdır.

Hakimiyyət və imperializm tərəfdarı olan rusların və qonşu millətlərin təhti-əsarətdə [əsarət altında] yaşamasına həris olan bəzi erməni ənasirinin [ünsülərinin] Müttəfiqlərə bağladıkları ümidlər baş tutmadı. Onlar güman edirdilər ki, ingilislər, amerikalılar, fransızlar gələr-gəlməz “vahid Rusiyyəyi-kəbir” [vahid Böyük Rusiya] ilə “Ermənistanı-kəbir” [Böyük Ermənistan] dikəltmək fikri üçün minlərcə qurbanların qanı ilə təhti-təzyiqdən [təzyiq altından] yeni qurtulmuş Qafqaz millətlərini zorla dübarə həmin zənciri-əsarətə giriftar edəcəklər. Xeyr, bu ümid keçmədi. Bütün tarix səhifələri hürriyyət yolunda qanlı boyanmış olan firənglər, ingilislər və amerikalılar müharibə əsnasında vəd etdikləri “ufağ millətlərin istiqlaliliyyəti üçün müharibəyə soxulduq” cümlələri bir an belə

fəramuş etməyərək [yaddan çıxarmayaraq], nə Gürcüstanın, nə Azərbaycanın və nə də digərlərinin istiqlaliyyətini və hüquqi-milliyə və bəşəriyyətlərini əllərindən almadılar. Biləks [əksinə], “sizin hər bir xahişiniz və istəyiniz Sülh Konfransına həvalə olunacaq” kimi rəsmi surətdə etdikləri vədləri ilə təzyiq və hakimiyyət tərəfdarlarının deyil, bəlkə həmin hakimiyyət altından qaçan millətlərin qəlblərini gözəl ümidlərlə doldurdular. Necə ki görürüz, gərək Azərbaycanda, gərək Gürcüstanda hökumət öz yerində paydar qalmaqla belə, parlamanlar dəxi öz vəzifələrinə şüru etdilər [başladılar] və ümum millətin istəklərini, əfkar [fikirlərini] və amalını [arzularını] uca səslə bütün aləmə bildirməkdədirlər. Deməli, müəyyən və müstəqil bir dövlətin mövcudiyyətini beynəlmiləl hüquq nöqtəyi-nəzərindən isbat edici şərait [şərtlər]: hökumət, əhali və torpaq, göz önündədir. Buna görə, həm hüquqca, həm qanunca, həm də feilən, maddətən Gürcüstan, Azərbaycan dövlətləri müstəqil dövlət kimi tələqqi [qəbul] edilə bilərlər.

İştə, hangi bir ən artıq dərəcədə təhəmmül [dözümlü] və müsamihəkar [tolerant] bir dövlət öz torpağında istiqlaliyyəti-düvəliyyəsinə və milliyyəsinə [dövlət müstəqilliyinə və milli müstəqilliyinə] qarşı ziddiyyət və müxalifət göstərən bir vasitəyi-nəşriyyətin [nəşriyyət orqanının] mövcudiyyətinə qarşı laqeyd qalar? Böylə bir təəssübsüzlük heç bir məmləkətdə, nə Avropada və nə Amerikada, görünməmiş bir şeydir.

Qalır yalnız, bir nəzakət (taqət) [incə düşüncəli olmaq] məsələsi.

Həmin məsələ də bu yerdədir: Yeni müstəqil olmuş ufaq millətlər, özləri tərəfindən kərratla [dəfələrlə] tənqid və təkfir edilən [lənətlənən] “hakimiyyət” əsasının özgələr haqqında tətbiq olunmaması üçün hər bir vasitədə bulunurlar və hətta bəzi vaxt öz milli hüquqlarından belə vaz keçirlər. Bunun üçündür ki, məmləkətlərində yaşayan rus və erməni vətəndaşları demək olar ki, adi bir vətəndaş olmayıb, bəlkə “hökumət içində hökumət” təşkil edirlər. Təbii, böylə bir böyük və heç bir məmləkətdə misalı görünməyən bir güzəşt və hürriyyətin, rus və erməni vətəndaşlar, qədr və qiymətini bilməlidirlər. Nəzakət bunu onlardan tələb edir. Öylələri vardır ki, filhəqiqə [doğrudan da] böylə rəftar və rəğbətə qədr-qiymət verirlər. Lakin öylələri dəxi vardır ki, qəlblərindəki “hakim millət” zəhərini qopara bilməyib, yenə də imperializm və başqa millətləri təhti-əsarətə [əsarət altına] almaq fikrindən daşınmayırlar. Bu yolda o qədər təhəmmülsüzlük [dözümsüzlük] bürüzə verirlər ki, hətta öz vəziyyətlərini belə düşünməksizin “gəmidə oturub gəmiçi ilə dava edirlər”. Bir məmləkətin çörəyini asudəcə yeyə-yeyə onu, “bəyənməyirlər”. Bir məmləkətdə asayışı-tam içində güzəran keçirməklə belə, onun ziddinə gedirlər. Bir millətin hüsn-rəğbətində rəğmən, onun düşməni olurlar. Təbii ki, böylə ünsürlərin təşviqat və dəsaisinə [hiylə-gərliklərinə] məhəl vermək [yer vermək,

imkan vermək], oturduğun budağı di-bindən kəsmək deməkdir. Bunu qonşu gürcü qardaşlarımız eyicə anlayıb, əksəriyyəti sosialistlərdən ibarət olan hökumət ricalı [adamları] böylə təhlükənin önünü almaq istədilər.

Fövqdə [yuxarıda] zikr etdiyimiz mülahizat [mülahizələr] bizim Azərbaycan üçün də tətbiq oluna bilər. Eyni halət bizim üçün dəxi mövcuddur. Vəzifeyimüqəddəsələrini bilmərrə [tamamilə] unutmuş olan, istiqlalıyyəti-milliyəmizə və düvəliyyətimizə [milli istiqlalıyyətimizə və dövlət müstəqilliyimizə] zidd gedən qeyri-müslim [müsəlman olmayan] vətəndaşlarımızla mövcud olan ülfətimizə xələl qatan, asayışı-ammi [ümumi asayışı] pozan və səhifələrini hərzəvü hədyan ilə dolduran vərəqparələrin [vərəq parçalarının] xürucuna [üzə çıxmasına] hökumətimiz tərəfindən bir diqqət yetiriləcəkmi, aya [görəsən]?

Bizcə, burası həlli tez bir zamanda mövcib [vacib] olan bir məsələdir ki, buna gərək Hökumətimizin və gərək Parlamanımızın nəzərlərini cəlb edəriz.

AZƏRBAYCAN MƏCLİSİ- MƏBUSANINDA

Türk Ədəmi-mərkəziyyət “Müsavat” firqəsi Məclisi-Məbusan şöbəsinin bəyannaməsi

Möhtərəm məbuslar! Türk Ədəmi-mərkəziyyət “Müsavat” firqəsinin

Məclisi-Məbusan şöbəsi tərəfindən hüzurunuza ərz etməliyəm ki: “Müsavat” firqəsi bu vaxta qədər gərək Rusiya Məclisi-Müəssisan seçkilərində, gərək Zaqafqaziya Seymində bitərəf adı ilə məruf olan [tanınan] müstəqilül-əfkar [azad fikirli] camaat xadimləri ilə bir fraksiyon təşkil edərək onlarla birlikdə hərəkət etmişdir. Bu gün isə firqə müstəqil bir fraksiyon şəklində hüzurunuza çıxaraq məruzatda bulunur.

Möhtərəm məbuslar! Yəqin ki, siz “Müsavat” firqəsinin bu hərəkətində bir təzi-hərəkət dəyişikliyi görürsünüz. Həqqa ki [həqiqətən də], öylədir. Əcəba, bu böyük Məclisi quran müxtəlif firqələrdə proqram dəyişikliyi görməyirmisiniz?

Biz yaxın məqsədlərimizdən biri olan Azərbaycan muxtariyyətini tələb edərkən, həm sağdan, həm də soldan hücumlara düçar olurduq. Sağdakılar bir nöqtədən, soldakılar da başqa bir nöqtədən Azərbaycan muxtariyyətini inkar edirdilər. Sağdan deyirdilər ki, “Azərbaycan, Azərbaycan” deyə-deyə müsəlmanları parçalayır, türklük bayrağı qalxızarkən, nəuzübillah, islama rəxnə [zərər] vurursunuz. Soldan dəxi iddia edirlər ki, Azərbaycan davası bizi inqilabçı və hürriyyətərpərvər Rusiya demokratiyasından [xalqından] ayırır, xan və bəy hökuməti düzəltməyə səbəb olur.

Fəqət, bu gün nə görürsünüz? Onlar da, bunlar da azərbaycançı. Azərbaycan istiqlalını bizim bu dünkü [dü-

nənkə] münəqqidlərimiz [tənqidçilərimiz] bu gün olanca qüvvətləri ilə, bir baxışda hətta bizdən ziyadə bir şiddətlə müdafiə edirlər. Biz bununla əlbəttə ki, iftixar edəriz.

Azərbaycan muxtariyyəti şüarını ilk dəfə ortaya atan Türk Ədəmi-mərkəziyyət “Müsavət” firqəsi bu gün beş ilə yaxın aləmşümül [bütün dünyanı əhatə edən] bir döyüşdən sonra qalib və məğlub bütün zehinlərdə yerləşmiş “Cəmiyyəti-Əqvam” [Millətlər Cəmiyyəti] fikrinə inanmışdı. “Müsavət” firqəsinə bu cəmiyyət milli dövlətlərin ittifaqından ibarət olmalı, bu dövlətlər də ədəmi-mərkəziyyət [desentralizasiya] və muxtariyyət əsasları üstündə qurulmalı idi.

Bu idrakına ürəyi ilə inanan firqəmiz Rusiya inqilabının ballı aylarında Petroqrad mərkəziyyətinə şiddətlə arzuqəş olan sosialist cərəyanlarına uymadığı kimi, əksər zehinləri tutan və bir növ ruh xəstəliyi kimi şiddətli surətdə sirayət edən [yoluxan, yayılan] “ilhaqqılıq” mərazinə də mübtəla olmadı. Öz-özünə sadıq qalaraq həmişə ədəmi-mərkəziyyətçi qaldı. Əvvəla ədəmi-mərkəziyyət, sonra muxtariyyət, daha sonra cərəyana təb’ən [tabe olaraq] istiqlaliyyət tərəfdarı, daima Azərbaycan məfkurəsinin müdafiəyi [müdafiəçisi] olan firqəmiz üçün bu gün o böyük məqsəd hasil olmuşdur. Çünki, artıq nə sağlar, nə sollar Azərbaycanı inkar deyil, var qənaətləri ilə isbat edirlər. Çünki, artıq Azərbaycan fikri üzərinə müsəlman firqələri arasında

ixtilafi-nəzər [fikir ayrılığı] yoxdur. Çünki, artıq camaatımızın zehində Azərbaycanın istiqlalının fikri yer tutmuş, yerləşmişdir. Çünki, üçrəngli o müəzzəz [əziz] bayraq, artıq siyasətən həpimizə birləşdirmişdir.

Əvvəlcə, firqə, Azərbaycan fikrini yalnız xaricdə deyil, daxildə də isbat etmək məcburiyyətində idi. Bu gün isə firqəmiz daxilən isbat olunmuş müstəqil bir Azərbaycanın Məclisi-Məbusanında bulunur. Şimdi firqə feilən mövcud olan Azərbaycan istiqlalının hüquqca möhkəmləşməsi, xaricdə müdafiəsi, daxildə də təşkili üçün çalışmalıdır. Əgər bu vaxta qədər “Müsavət” başlıca məqsədi olan Azərbaycan fikrinə maddi bir vücud qazandırmaq niyyəti ilə sabit bir mərkəz vücuda gətirmək üçün bu məsələdə kəndisi ilə müttəfiq bulunan bitərəflərlə bir qəlibdə bulunurdusa, şimdi artıq buna ehtiyac yoxdur. Azərbaycan hər kəs üçün müdafiə olunar qüdsi [müqəddəs] və müştərək bir sitareyi-ümid [ümid ulduzu] halına gəldikdən sonra təbiidir ki, Mərkəzi-Məbusan təbəddül [dəyişilməli], proqramlar da təbəllür etməlidir [müəyyənləşməli, dəqiqləşməlidir].

Firqə proqramımızla tanış olanlar bilirlər ki, biz federalist türkcü və demokratız. Məsləyimiz milli-demokrat məsləkədir. Demokratlığımız radikalizm dərəcəsinə qədər varır.

Millətin qüvvətli bir cəhəti-cameəsinə [birləşdirici ünsürünü] yalnız dində deyil, xalqın “dili dilimdən, dini dinim-

dən” deyə kəndinə məxsus sağlam hədsə [şüurla] dərk eylədiyi düsturda görürüz. Bu mülahizə ilə biz məfkurəmizdə böyük türk millətini bir gün gəlib də bir türk federasyonu qurmaqla bütün görmək istəriz. Bu ittihadın [birliyin] mədəniyyəti-bəşəriyyə sərgisinə qiymətdar bir hərs (kultur) bəxş edəcəyinə əminiz. İştə, məqsədi-əqsamızın [uzaq məqsədimizin] digər dərəcəsi. Fəqət, bu məqsədlərin fəvqündə ülvə bir məqsədimiz daha vardır ki, o da bütün cahan federasyonu və cəmiyyəti-əqvamdan ibarətdir.

Bunun bir müqəddiməsi olmaq üzrə, Rusiya inqilabı zamanında yazılan firqə proqramımız, Rusiyada milli və məhəlli [yerli] muxtariyyətlər əsası üzərinə qurulu “qoşma [federativ] xalq cümhuriyyəti” üzərində israr edirdi. Müsəid bir zamanda, mətlub [arzu edilən] şərtlər altında təkrar böylə bir ittifaq əqd eyləmək [bağlamaq] bizcə yabançı bir fikir deyildir. Bilxassə [xüsusən] ki, proqramımız vəchilə [proqramımıza uyğun olaraq] muxtariyyətlərini tələb etdiyimiz Türküstan, Qırğızıstan, Başqırdıstan, Volqaboyu və Krım türkləri ilə biz bu surətlə təkrar əlaqə və irtibat peyda edə biləriz. Müstəqil Azərbaycan, digər müstəqil Rusiya millətləri ilə azadanə bir surətdə bağlaşaraq, qoşma bir hökumət vücuda gətirə bilər. Yalnız bu qədər var ki, bu ittifaqı azərbaycanlılar deyil, Azərbaycan yapa bilər. Vəziyyəti-beynəlmilliyəmiz [beynəlmiləl vəziyyətimiz] aydınlaşmayınca, kəndi haqqımızı kəndimiz

təyinə səlahiyyətdar olduğumuzu Rusiya ilə bərabər bütün cahani-mədəniyyət [mədəni dünya] qəbul etməyincə, toplanacaq Sülh Konfransında dilədiyimiz istiqlal təsdiq olmayınca, – bir kəlimə – hürriyyətimiz beynəlmiləl bir təminatə alınmayınca, bittəb’, heç bir ilhaqdan, heç bir federasyondan bəhs olunammaz.

Azərbaycan məsələsi, kim nə dersə desin, artıq beynəlmiləl bir məsələdir. Müstəqil Azərbaycanın xaricən müdafiəsi, hüquqən təsdiq etdirilməsi, yenidən düzələcək hökumət məramnaməsinin baş sətrini təşkil eyləməlidir. Məclisimiz açıldığı gündə söylənmiş “Bir dəfə yüksələn bayraq endirilməz” sözü dildə deyil, işdə də görülməlidir. Bu xüsusda ciddi çalışmaq əzmində bulunan Hökumət, vəziyyətə hakim bulunan Müttəfiq dövlətlərin haqqımızda göstərdikləri dostanə təvəccöh-dən [diqqətdən] son dərəcədə istifadə edə bilər.

Amerika rəisi-cümhuru Vilson əsasları, Azərbaycan kimi kiçik məmləkətlərin də böyük məmləkətlər dərəcəsinə haqq və ixtiyara malik olacaqlarını elan eyləmişdir. Amerika rəisi-cümhurunun elan etdiyi əsaslara iştirak edən İngiltərə ilə Fransa düvəlimüəzzəmələri [böyük dövlətləri] dəxi, qurulacaq Sülh Konfransında millətlərin kəndi müqəddəratlarını həll etmək ixtiyarında olduqları düsturunun hakim olacağını elan etmişlərdir. Buna əlavə olaraq, paytaxtımızda əmniyyət və asayiş təmini üçün müsafir olaraq

gələn Müttəfiq ordusu komandanı general Tomson, Qafqaziya məsələlərinin sülh məclisində həll olunacağını rəsmən bəyan etmişlərdir. Böylə müsaidkar [əlvərişli] bir əsəri-təvəccöhü [dəqqət nişanəsini] istifadə etmək və hər bir vəsilə [vasitə] ilə bütün cahani-mədəniyyət hüzurunda, bilxassə Düvəli-Müttəfiqə [Müttəfiq dövlətlər] məhafilində [dairələrində] müstəhəqqi-istiqlal [istiqlala layiq] olduğumuzu isbat etməyə, Azərbaycan Hökumətinin “bəsməleyi”-siyasətini [siyasətinin əsasını] təşkil etməkdir. Bu məsələdə qəvi [qüvvətli] bir əzm və sarsılmaz bir səbatla hərəkət edəcək Hökumət, hər hangi fırqəyə mənsub olursa olsun, hər növ müavinət [yardım] və müzahirətimizə [dəstəyimizə] əmin olsun.

Müstəqil bir cüzünü [hissəsini] təşkil etməyimiz Qafqaziya öylə siyasi bir vəziyyət qarşısındadır ki, buradakı cavvan cümhuriyyətlər, Azərbaycan da daxil olduğu halda, yalnız ittifaq və yalnız dostluqla rəftar edə bilər və böylə rəftar edə bildikləri gündən etibarən xilas olarlar. Buna görə də xarici siyasətimizin “əlhəmd”ini [başlanğıcını, bir nömrəli maddəsini] Qafqaziya ittifaqı təşkil etməkdir. Siyasət və iqtisadca su ilə havaya olduğu kimi möhtac bulduğumuz ittifaq xatirinə aramızdakı bütün ixtilafli məsələləri sülh, müsəlimət [əmin-amanlıq], mülayimət və qarşılıqlı güzəşt və ən sonu həkəm [arbitr, münəsf] vasitəsi ilə həll etmək təvəccöhümüz. Hər halda həqiqi və həyati mənfəətlərimizi fəda etməmək şərti

ilə bu kimi **məsələləri qansız həll edən hökumət, ən ziyadə himayə edəcəyimiz hökumətdir.**

Bizimlə həmdərd olan Gürcüstan, Ermənistan dövlətləri ilə hüsni-münasibətimizin [yaxşı münasibətlərimizin] könül arzu etmədiyi dərəcədə səmimi-ləşdirilməsini şiddətlə arzu edəriz. Fəqət, bununla bərabər, istərdik ki, Qafqaziya millətlərinin hürriyyət və istiqlalına gələcək zərbəyə hər kəsdən ziyadə və həpimizdən əvvəl məruz qalacaq Şimali qafqaziyalı qardaşlarımızın müqəddəratı hər zaman nəzərimizdən uzaq qalmasın. Biləlim ki, orada “qəlyanaltı” edəcək “bolşevik” burada “nahar” yeyəcəkdir. Bunu qətiyyənlə unutmamalı, ona görə də tədarük görməlidir.

Digər dövlətlərlə dəxi münasibətə girişmək, bilxassə yeni vücuda gələn dövlətlər nəzdinə nümayəndələr göndərərək də onların nümayəndələrini nəzdimizə cəlb etmək, Xariciyyə Nəzarətimizin ilk dərəcədə görülməli işlərindən olmalıdır.

Xaricən böylə sülh və müsəlimətlə [asayışla] hərəkət edəcək hökumət, daxildə hürriyyət, müsəvat, ədalət və əmniyyət təsisinə cəhd etməlidir. Haqqımızı isbat etmək, istehqaqımızı [nəyə haqqımız çatdığıni] göstərmək nöqtəyi-nəzərindən dəxi daxili işlərimizi yoluna qoymaq, bütün idarələrimizi tənzim etmək məcburiyyətinə dəyir.

Böyük Rusiya inqilabından qazanılan söz, yazı, vicdan, ictimai [toplaş-

maq], ittifaq [təşkilatlanmaq] kimi əhli-vətən hürryyətləri [vətəndaş azadlıqları] tamamilə təhti-təminə [təminat altına] alınmalı, Azərbaycan müsalihəkar [sülhpərvər], hürryyətpərvər bir hökumət olmalıdır. Əgər, bu günə qədər hər b və inqilab əhvali-fövqəladəsindən naşi [irəli gələn] bu kimi məqsədlər könül dilədiyi kimi hasil olamıyssa, bunun bir an əvvəl qövldən feilə gətirilməsinə çalışmalıdır. Eyni səbəblə, bu vaxta qədər yalnız müsəlmanlardan təşəkkül edən Heyəti-Vükəla [Nazirlər Kabineti] dəxi ədalət üzərinə müstənid [istinad edən] müştərək bir hökumət şəklində olmalıdır. **Milləti-məhkumluq acısını dadmış olan Azərbaycan türkü məhkum millət yaratmaz.** Azərbaycan Cümhuriyyəti, övladını ögey-dogmaya ayırmaz: erməni, rus, yəhudi, gürcü, nemsə, polyak və sair azlıqda olan millətlər Azərbaycan vətəndaşı qalmaqla bərabər, milli-mədəni muxtariyyətə malik olub, kəndi ümuri-məzhəbiyyə, milliyə və mədəniyyətlərini [dini, milli və mədəni işlərini] kəndiləri idarə etməlidirlər.

Keçmişin məşum tərəkəsi [mirası] olan erməni-müsəlman hadisati-əliməsinə [kədərli hadisələrində] bir daha meydan verilməmək üçün Hökumət hər növ fədakarlığa təhəmmül etməli, bu yurd dağıdıcı ədavətin izaləsinə [aradan qaldırılmasına] səy etməlidir. Bu xüsusda qəti və bitərəfanə qərar və tədbirlərlə Hökumət, mart və sentyabr hadisələri kimi nəngin [utanılasi, rüs-

vayçı] faciələrin bir daha təkrar edilməyəcəyi haqqında həqiqi təminat verməlidir.

Bütün aləmi istila edən demokrasi cərəyanının yol alıb getdiyi böylə bir zamanda Rusiya inqilabi-kəbiri [Böyük Rusiya inqilabı] kimi müdhiş bir ixtilal məşiməsindən [bətindən] doğmuş bir cümhuriyyəti təsis və idarə edəcək hökumət, daxili siyasətində hər şeydən ziyadə demokrasi sinfinə, köylülərlə əmələlərə [fəhlələrə] istinad etməlidir. Fövqəladə bir surətdə bəhəlaşən məişətin ən ağır yükü, millətin əksəriyyəti-əzimesini [böyük əksəriyyəti] təşkil edən bu iki sinfin omuzundadır [çiyinlərindədir]. Binaileyh [ona görə], əkinçiyə yer, əmələyə iş verməlidir. Yeri biz necə verir, iş üçün nə düşünürüz deyə vaqə olan suala firqə proqramımızı nəql edirik:

Torpaq məsələsi

32) Xəzinəyə, sabiq padşaha və padşah nəslinə mənsub xanədana, öylə də mülkədarlarla xüsusi maliklərə məxsus olan bütün torpaqlar pulsuz və əvəzsiz olaraq zəhmətkeş və rəncbər xalqa veriləcəkdir.

33) Bu surətlə zəhmətkeş və rəncbərlərə veriləcək torpaqlar onların kəndi mülkiyyətlərinə verilib, həmin yer üzərində bütün hüquqa malik olacaqlardır.

34) Hər bir əldə qalacaq və ya bulunacaq torpağın ən çox miqdarı qanunən təyin olunub, ondan artıq kimşəyə torpaq sahibi olmaq haqqı ve-

rilməyəcəkdir.

35) Torpağın pulsuz və əvəzsiz surətdə rəncbərlərə verilməsi üzündən xəsarətdidə olan [ziyan çəkən] xüsusi maliklərə, gördükləri ziyan müqabilində xəzinə tərəfindən mütərəqqi gəlir vergisi əsası ilə varlı sınıflardan alınan vergi yolu ilə hasil olmuş xüsusi bir məbləğ (fond) hesabına olaraq mükafat veriləcəkdir.

36) Malikiyyət torpağın üzərinə olub, altındakı mədəniyyət isə beytülmala (muxtariyyət xəzinəsinə) məxsusdur ki, nə surətlə istifadə olunması dövlət tərəfindən qoyulacaq xüsusi nizam və qanuna bağlıdır.

37) Meşələr, cəngəllər, göllər və duzlaqlar və axar sular ümumidir. Onların idarəsi məhəlli idarələrin əlində olub, xüsusi adamların onlardan faydalanmasının tərtibi [nizamlanması] dəxi məzkur [adı çəkilən] idarələrə bağlıdır.

İşçi məsələsi

İşçiləri zəhmətin ağır məşəqqətindən binnisbə [nisbətən] rahat etmək üçün firqə aşağıdakı maddələri tələb edir:

38) Hər bir muzdur, qulluqçu, əmələ və fəhlə üçün iş günü 8 saatdan artıq olmamalıdır.

39) Hər bir muzdur, qulluqçu, əmələ və fəhlə üçün erkək, qadın, fasiləsiz olaraq həftədə 24 saatlıq istirahət müddəti qanunən müqərrər olmalıdır [qərarlaşdırılmalıdır].

40) Qanunən müəyyən olan iş gü-

nündən artıq işləmək qaydası tamamilə mən [qadağan] edilməlidir.

41) Gecə qulluğu (axşam saat 9-dan, saat 6-ya qədər) yasaqdır. Fəqət, işin texnikası tələb eylədiyi təqdirdə və əmələ təşkilatı tərəfindən caiz görüldüyü halda, gecə xidməti görülmə bilər.

42) 16 yaşına qədər məktəb sınıfında [yaşında] olan balaların çalışdırılması məmnudur [qadağandır]. 16 yaşından 18 yaşına qədər olan cavanların iş günü isə 6 saatdan artıq olamaz.

43) Qadınları səhhət və vücudlarına zərərli olan işlərdə çalışdırmaq məmnudur. Hamilə olan qadın xidmətkarlar doğduqlarından 4 həftə əvvəl və 6 həftə də sonra xidmətdən azad edilib və bu azadlıqları müddətində dəxi mizd və məvaciblərini tamamilə alacaqlardır.

44) Qadın əmələ və fəhləsi olan hər bir fabrika, zavod və ya sair kəsbxanalar [iş yerləri] yanında südəmə uşaqlara məxsus tərbiyəxanalar yapılacak, uşaq əmizdirən ana qulluqçular hər üç saat arasında yarım saatdan az olmamaq şərti ilə xidmətdən azad ediləcəklərdir.

45) Tamamilə və ya qismən işləmək qabiliyyətini itirmiş olan əmələlər, dövlət tərəfindən xüsusi bir fond (sərmayə) hesabına sığorta olunacaqlardır. Bu fond dəxi sərmayədarlardan alınan xüsusi vergi hasilatından əmələ gələcəkdir.

46) Mizd və məvacib müqabilində

nəğd əvəzinə cins vermək qaydası tamamilə mən [yasaq] ediləcək, muzd və ya məvacib həftədə bir dəfə, iş müddəti əsnasında veriləcəkdir.

47) Cərimə, xarab olan və ya bəyənilməyən mətanın mayasını qaytarmaq və sairə kimi hər növ ittifaq [hadisə] və səbəblərdən olsa da, fəhlələrin haqq və hesabından pul çıxmaq qaydası kökündən mən edilməlidir.

48) Hər növ emalatxana, kəsbxana, fabrika, zavod və sairəyə kifayət edəcək qədər fabrika müfəttişləri (inspektorlar) təyin edilməlidir. Dövlətə məxsus olan sənətxanalar [sənaye müəssisələri], xədəmə [xidmətçi] və qulluqçusu olan kəsbxanalar dəxi bu müfəttişlərin nəzarətinə tabedirlər. Bu cümlədən olaraq ev qulluqçuları ilə nöqərlər dəxi fabrika müfəttişliyinə tabedirlər. Qadınların çalışdığı yerlərə qadın müfəttişlər təyin olunmalıdır. Fabrika, zavod və zəhmətin müdafiəsinə məxsus nəşr olunan qanunların kamilən yerinə yetirilməsinə baxmaq üçün əmələlər tərəfindən seçilmiş vəkillər dəxi iştirak etməlidirlər. Bu vəkillərə dövlət tərəfindən maaş veriləcəkdir. Əmələlər tərəfindən seçilən bu vəkillər, əmələyə verilən materiallara, onların yaramazlığına (brakovka) və ələlümum [ümumiyyətlə] işin nəticəsinə nəzarət etməlidirlər.

49) Sahibkarlar tərəfindən əmələlərə məxsus olaraq verilən evlər ilə mənzillərin səhhətə müvafiq olub olmamasına, məzkur [deyilən] otaqların daxili səliqə və tərtibatına və onların

kirayə verilmək şəraitinə baxmaq və həmçinin iş sahiblərinin, əmələlərin ev işlərinə müdaxilə etmələrinə meydan verməmək üçün bu mənzillər, məhəlli idarələr tərəfindən təftiş olunub, nəzarət altına alınmalı, bu nəzarətdə əmələlərin vəkilləri də iştirak etməlidirlər.

50) Hər bir kargah [iş yeri], fabrika və emalatxanada müntəzəm surətdə iş sahiblərinin nüfuzundan azadə səhiyyə nəzarətləri təsis olunmalıdır. İş sahiblərinin hesabına olaraq əmələlərə müftə dərman verilməli və azarlıqları müddətcə məvacibləri dəxi özlərinə yetişməlidir.

51) Səy və zəhmət qanununu sındıran iş sahibləri, cinayət qanunu mövcubincə [əsnasında] məsuliyyətə alınmalıdırlar.

52) Hər bir kargah və kəsbxanada yarısı iş sahiblərindən, yarısı da əmələlərdən ibarət xüsusi mühakimə heyətləri təşkil olunmalıdır.

53) Yerli və xaricdən gəlmə əmələ və işçilərə qulluq tapmaq üçün kantorları (məsai birjası) təsis etmək işi məhəlli idarələrə həvalə olunmalı, bu kantorlarda əmələ təşkilatı tərəfindən seçilmiş vəkillər dəxi iştirak etməlidirlər.

Millətin özəyini təşkil edən xalq, baxımsızlıq üzündən müsri [yoluxucu] xəstəliklərə tutularaq minlərlə qırılır. Təbiidir ki, tədabiri-səhiyyə [səhiyyə tədbirləri] indikindən daha ziyadə bir ciddiyyətlə əxz olunmalıdır [ələ alınmalıdır].

İaşə (ərzaq) məsələsinin islahı bu xüsusda ən təsirli bir çarə ola bilər, fəqət, bunun üçün də yolların tərtib və əmniyyəti, başqa millətlərlə ticarət mübadiləsinin təşkil [asanlaşdırılması] və əmniyyəti əlzəmdir.

Maarif daha ziyadə yapılmalı və daha ziyadə milliləşməlidir. Köylər məktəb şəbəkələri ilə, şəhərlər də darülmüəlliminlərlə [pedaqoji məktəblərlə] dolmalıdır.

Dövlət müəssisələri ilə təhriati-rəsmiyyənin [rəsmi yazışmaların] mümkün olduqca milliləşməsinə cəhd etməlidir.

Əlbəttə, unutmayırıq ki, hökumət eyləmək bir tərəfdən xalqın etimadını qazanmaqla olursa, digər tərəfdən dəxi cəbri qüvvəyə [məcburedici gücə] istinad etməklə olur. Bunun üçün də əsgəri təşkilata son dərəcədə əhəmiyyət verməlidir. Dövlətin xaricən müdafiəsi, daxilən də müsəliməti [salamatlığı] bunu iqtiza edir [lazımlı hala gətirir]. Xidməti-əsgəriyyə bütün xalq təbəqələrinə müsavi [bərabər] surətdə təhmil olunmalıdır [yüklənməlidir].

Dövlət büdcəsinin ağırlığı onsuz da ağır bir həyat keçirən xalqın üzərinə deyil, daha ağıl və daha zəngin siniflərə təhmil olunmalıdır.

Yeni qurulacaq hökumətdən daxilən və xaricən bu proqram daxilində fəaliyyət istəyəcək Məclisi-Məbusan, eyni zamanda kəndisi dəxi bizzat Azərbaycan Məclisi-Müəssisəsinin [Təsisçilər Məclisini] dəvət eyləmək üçün imdidən təşəbbüsdə olmalı, qanuni-intixab [seçki qanunu] yazılması üçün bir an

əvvəl məxsus [xüsusi] bir komiyaon ayırmalıdır.

Bayaqdan bəri zikr etdiyim mətləbləri, məmləkətin istiqlalını müdafiə və millətin həyatını mühafizə etmək əzmi-qəvisi [qüvvətli əzmi] ilə təşəkkül edəcək bir hökumətdir ki, vücuda gətirə bilər. Böylə bir hökumət, içində bulunduğumuz şəraiti-hazirəyə görə, yalnız tərəqqipərvər bir koalisiya surəti ilə təşəkkül edə bilər.

Bu surətlə qurulacaq hökumət, firqə və milliyət etibarı ilə müştərək olmalı və hər bir cəhətcə Parlaman hüzurunda məsul bulunmalıdır. Yalnız böylə bir üsul ilə təşkil olunacaq hökumətdir ki, əl birliyi ilə xilasına borclu olduğumuz vəziyyəti qurtarıb, hürriyyət və istiqlalımızı təminlə bizi həm Məclisi-Müəssisənin hüzuruna çıxarar, həm də istiqlalımızın beynəlmiləl təsdiqini asanlaşdırar.

PARLAMAN ƏTRAFINDA

Lənkərandan Parlaman Məclisi-Məbusanı rəisi namına [adına] böylə bir məktub alınmışdır:

Şura Hökumətinin təqibindən qaçaraq doğma yurdundan ayrı düşmüş olan biz qaçqınlar, Azərbaycan üfüğündə tülu edib [doğub] müsibətzədə və-tənimizə mədəniyyət, tərəqqi və nəşvünüma [çıxəklənmə, inkişaf] yolları göstərən işıqlı ulduzun nümayən olmasında [görünməsi] münasibətilə Parlaman sədrini təbrik edirik. Ulu Tanrı müsəlmanlara rəhm edərək bolşevik-

lər zülmündən xilasları haqqındakı dualarını eşitdi. Türk milləti kəndi müqəddəratını kəndi əlinə almaq kimi hüquqi-bəşəriyyədən istifadədən ibarət olub da uzun müddətdən bəri bəslədiyi arzusuna, nəhayət nail oldu. Azərbaycan, gələcək tərəqqisinə, müstəq-bəl [istiqlaldakı, gələcəkdəki] nəşvünüməsinə, kəndi qüvvəsi və Parlaman şəxsində [d]ə milli nümayəndələri hümməti ilə nail olacağına ümidlə, tam istiqlal aldı. Şimdi biz azərbaycanlılar üçün yeni bir gözəl tarix başlanır ki, müttəhidən [birgə] əl-əla verib çalışarsaq, əziz Azərbaycanımızı təzələyəcək, yeniləşdirəcəkdir. Xalq müntəxibləri [xalqın seçdikləri, deputatlar] ilk dəfə olaraq yığışmışlar ki, məmləkətdə qanuna riayət, həyat və əmlakı müdafiə, nahiyənin mədəni tərəqqisi, ticarət və sənayenin nəşvünüməsinə səbəb olacaq dinc fəaliyyət əsası qoysunlar. Şəxsinizdə xalq nümayəndələrini təbrik və təhniyyətlə [təbrik edərək, qutlayaraq] bila-fərqi-milliyət [millət fərqi qoymadan] Azərbaycan vətəndaşlarının müsalimətlə [əmin-amanlıqla] işləmələrinin tərəqqi və inkişafıyyətini arzu, möhkəm dövlət qanunu tərtibi və mətin, qəvi [güclü], vahid Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti təsisinə ümid etdiyimizi Parlamana bildirməyinizi rica edəriz. Kütübi-müqəddəsədə [müqəddəs kitablarda] denilir ki: “İmanınız dərəcə-sində səadət verilir.” “İncili-şərif”in [şərəfətli “İncil”in] bu sözləri həyatımızda həqiqət olaraq meydana çıxdı. Biz Azərbaycanın var olacağına qəvi imanla inanırdıq. Var oldu da. Binai-

leyh [ona görə], qoy hürriyyətin məhkumiyətə qələbə çaldığı bu əziz gün, azərbaycanlılar qəlbində parlaq istiqbala iman nuru daha parlaq bir surətdə ləmalansın [şöhlənsin]. Amin!

Lənkəran cəmiyyət müvəkkili Teymur bəy Bayraməlibəyov, “Müsavat” firqəsinin Lənkəran şöbəsi sədri Yusif bəy Bayraməlibəyov, Astara icra komitəsi sədri Məşhədi Xəlil Rzayev, “Hümmət” fəhlə firqəsi rəisi Ağə Məhəmmədov, “Hümmət” katibləri Ağə Axundov və İbrahim bəy Bayraməlibəyov, “Müsavat” katibi Hacıəğa Məhəmmədov, Lənkəran Bələdiyyə rəisi Daşdəmirov.

Lənkəran

BAYRAQ

Yüksəl, ey rayəti-ülvi, yüksəl!
 Ən uca zirvədə seyr et, parla!
 Bu qədər çəkdiyən alama bədəl
 Əski tarixini bir xatırla!
 Yaşa! Ey şanlı füzuzan bayraq,
 Doğdu sayəndə bu gün bir ölkə.
 Mavi, al, səbz ziyalar saçaraq
 Hər zaman üstümüzə sal kölgə!
 Səcdə et, ey günəş, azadə dəniz!
 Əyilin, ey başı almaz dağlar!
 Əyilin, səcdə edin siz həpiniz!
 Dərələr, çaylar, əkinlər, bağlar.
 Ucalır göylərədək bayrağımız,
 Olub azadə gözəl torpağımız.
 Bütün övladına rəhmət saçacaq
 Yüksəl! Ey rayəti-ülvi, yüksəl!
 Yüksəl! Ey qayeyi-ümmidü-əməl!
 Yaşa minlərcə, mübarək bayraq!

Əli Yusif

TELEQRAF XƏBƏRLƏRİ (Royer acentəliyindən)

* Berlin əhvalı aşkar deyildir. İki siyasi cərəyan vardır. Birinci cərəyan “Spartak” dəstəsinin hökuməti əlinə almağa çalışması, digəri isə sosialistlərin ifrat sosialistlər əleyhinə hərəkətləridir. Libknext ilə “Spartak” dəstəsi tərəfindən Berlində vücuda gətirilmiş hökumət təbəddülatı [dəyişikliyi] baş tutmamışdır. Pulemyot və bombalarla müsəlləh olan [silahlanan] Libknext əsgərləri bir çox ölü və yaralı tələfatından sonra qaçmışlardır. Hökumət əsgərlərinin tələfatı azdır.

* 20 min alman aeroplanı təslim edilməkdədir.

* Rəisi-cumhur Vilson, cümə günü Brestdə və şənbə günü Parisdə olacaqdır. Elan edilmişdir ki, sülh şəraitini müzakirə etməkdə olan Müttəfiqlər Konfransı kanuni-əvvəlin [dekabrın] 16-da Parisdə Xariciyyə Nəzarətində iclasa başlayacaqdır. Bu iclaslar kanunisaninin [yanvarın] 15-ində qurtarıldıqdan sonra, alman nümayəndələri ilə müzakirə [danışıqlar] başlanacaqdır. Sülh əqdnaməsi [sazişi] nisan (aprel) ayının axırlarında qəti surətdə imza ediləcəkdir.

* Koblenstdə bolşevizm hərəkəti qüvvə kəsb etdiyindən, yolda olan Amerika qoşunları oraya getmişlərdir.

* Almaniya kronprinsi (vəliəhdi) Mierniqemdə bir müsahibəsində bəyan etmişdir ki, heç bir şeydən əl çəkənməmiş və heç bir sənəd imza et-

məmişdir. Fəqət, Almaniya Hökuməti cümhuriyyət təsis etməyi təhti-qərara almışsa, məal-məmnuniyyə [məmnuniyyətlə] Almaniya adı bir vətəndaş kimi qayıtmağa hazırdır. Vəliəhd Vilsona heyrat edir və ümidvar olur ki, Almaniya haqqında ədalətli bir sülh əqdinə [imzalanmasına] kömək edəcəkdir. 70 milyonluq bir millətin təhqir edilməsi onun qəlbində ancaq intiqam hissi oyada bilər. Böylə bir millət məhv ediləmməz.

* İngiltərədən xəbər verirlər ki, ingilis qoşunları Reyn çayına yetişmişlərdir.

* Kanuni-əvvəlin 2-də Yekaterinoslavdan xəbər verirlər ki, burjuaziya qəzetələri Müttəfiqlərin müavinətini [köməyini] tələb edirlər. Çünki, Ukraynaya başqa yerdən müavinət olmazsa, az bir zamanda Ukrayna bolşeviklər əlinə keçəcəkdir.

* Şura Hökuməti xəbər verir ki, cahan imperialistlərinin müttəhid [birləşmiş] qüvvələrinin Rusiyaya soxulması, Şura Hökumətini təhdid etməkdədir. Ümumrusiya Mərkəzi İcra Komitəsi məmləkəti müdafiə etmək üçün fəhlə, kəndli, saldat və matros qüvvələrinin birə on qat artırılmasını lazım görür. Ümumrusiya Mərkəzi İcra Komitəsinin fərmanı ilə Şura Hökuməti, hərbi düşərgə elan edilmişdir.

* Baş komandan general Kellerin ərkani-hərbindən [qərargahından] rəsmi surətdə xəbər verirlər ki, getmanın əmrinə görə həbsxanadan azad edilən Petlyura, Avstriya əsgərlərinin bəzi

hissələrini Qaliçyadan çıxardıqda, hökumət əleyhinə Ukraynada üsyan qaldırmışdır. Bu qəsdlə Petlyura, Belı Tserkov və Berdiçev şəhərlərini işğal edib, bolşevik ruhunda olan dəstələrlə bərabər Fastov və Kiyev şəhərlərinə hərəkət etməkdədir. Yolda Könüllü ordu zabıt dəstəsi onun qarşısına çıxıb müharibədən sonra Petlyuranın hərəkəti dayandırılmışdır. Bir para alman əsgəri dəstələrinin onun dəstəsinə yapışmaları xəbəri əsilsizdir. Baş komandan ərkanı-hərbi, general Krasnov və Denikin ərkanları ilə əlaqədədir. Alman əsgərləri Ukraynanın asayiş və qanununu mühafizə ilə öz vəzifələrini ifa etməkdədirlər. Polkovnik Bolboçan, ikinci Zaporoj Ukrayna alayı Xarkov şəhərindən geçdikdə korpus komandanı ilə ali hökumət məmurlarını həbs etmişdir. Şayiata görə məzkur [adı çəkilən] alay, Xarkov quberniyasını cümhuriyyət elan etmişdir.

* Daxili Ukrayna cəbhəsindən xəbər verirlər ki, Petlyuranın Kiyev üzərinə hücum etməsi dayandırılmışdır. Odessada sakitlikdir. Varnadan Yeni Zeland əsgəri firqəsi [diviziyası] və Bosfordan Müttəfiq dövlət gəmilərinin varid olacağı [gələcəyi] gözlənilir. Xerson quberniyasında heç bir çıxış vəqə olmamışdır. Jitomirdə sakitlikdir. Poltava quberniyasında alman əsgərləri böyük bir quldur dəstəsini pərkəndə etmişdir. Dəstə başçıları güllələnmişlər.

* “Tayms” qəzetəsinin xüsusi müxbiri Amsterdamdan xəbər verir ki,

Berlində padşahlıq bərpa edilməsi və kayzerin iş başına keçirilməsi sui-niyəti kəşf olunmuşdur. Bu sui-niyətin təşkilatçıları Makenzen ilə general fon Boyın və fon Armindirlər. Onlar dəstələrinə də düsturüləməllər [təlimatlar] vermişlər. Bu düsturüləməllər üzərinə Vilhelm nəfinə [xeyrinə] olaraq təşviqat icra edilməli imiş. Təşviqatçılara Krupp və fon Bolen kimi alman sərvətdarları böyük paralar buraxmışlardır. Makenzen Hindenburg da bu işə cəlb etmək istəmiş, lakin Hindenburg bu işdən imtina edib tərxisi-əsgər qurtardıqdan sonra istefaya çıxacağını bildirmişdir.

QƏZETƏLƏRDƏN

General Tomsonun Andranikə teleqrafı

“Y. R.” qəzetəsi yazır ki, general Tomson Andranikə bir teleqraf göndərüb qan tökməkliyi tezliklə dayandıрмаğı tələb etmişdir. Teleqrafda deyilir ki, Andranik təcavüzdən əl çəkmədiyi təqdirdə şəxsən cavabdeh olacaqdır.

Biçeraxovun dəstəsi

“Y. R.” qəzetəsi yazır ki, aldığımız mövsuq [etibarlı] məlumata görə, Biçeraxovun partizan dəstəsi ingilis komandanlığının təklifinə görə tərxis edilir.

Qroznıda

Yenə həmin qəzetə yazır ki, Qroznı

şəhəri təşrini-saninin [noyabrın] 12-də bolşevik əsgərləri tərəfindən işğal edilmişdir. Şəhərə 2-3 min əsgər daxil olmuşdur ki, bunların çoxu məhəlli [yerli] əhalidir. Bolşevik əsgərlərin şəhərə sərxoş daxil olub, şəhərdə şərab bol olduğundan indiyə qədər sərxoşluq davam etməkdədir. Əsgərlər öz adi işlərinə başlayıb, nəticədə bütün Qroznı şəhəri yanmaqdadır. Dəmiryol zavodu yandırılıb, bir çox dəmiryol ləvazimatı tələf olmuşdur. Bunlardan əlavə də 5-6 milyon put benzin, bir neçə milyon put neft və yarım milyon put cövhər yanıb tələf olmuşdur. “Spis” şirkəti neft zavodunun 4 dənə 300 min tutan neft anbarı yanmışdır. “Addi”nin təzə neft mədənləri hələ də yanrlar. Bolşevik əsgərləri yanğını azaltmaqdan ötrü nefti açıb çaya buraxmaq istəmişlərsə də, sərxoş olduqlarından bacarmayıb bütün şəhəri atəşə məruz etmişlərdir.

Tersk oblastında

Qırmızı ordu dəstələri Samaşkinski kəndinə hücum etdikdə kazaklar bolşeviklər tərəfinə keçdiklərindən, Samaşkinski kəndi təslim olmuşdur.

Bolşeviklər Romanovski kəndinə hücum etdikdə, kazaklar tərəfindən müharibəsiz təslim edilmişdir. Sonra, bolşeviklər zirehli qatarla Yermolovski kəndinə tərəf hücum edib Qroznenski kəndini mühasirə edən dəstələrlə birləşmişlərdir. Qroznenski kəndi inadlı müharibədən sonra, hər tərəfdən yandırıldığından, təslim olmuşdur. Kəndin küçələri və evləri qala misalında möh-

kəmləşdirilmiş imiş. Bolşevik əsgərləri bu kənddən 9 top, 12 pulemyot, 3 zirehli qatar, zirehli avtomobil, bir çox tüfəng və patron qənimət almışlardır. Petropavlovsk, Çervlyonni və Kalinovski kəndləri silahlarını təslim etməyə hazır olduqlarını izhar etmişlərdir [bildirmişlərdir].

Nalçik bolşeviklər tərəfindən işğal edilmişdir. Serebryakovun dəstəsi Kəbardaya çəkilmişdir. Bu axır vaxt bolşeviklər bir çox kazak kəndlərinin silahlarını yığmışlar.

12 kazak kəndləri nümayəndəsi bolşevik əsgərləri komandanı Dyakovun yanına gəlib, silahlarını müharibəsiz təslim etməyə hazır olduqlarını izhar etmişdir.

* Təşrini-saninin [noyabrın] 19 və 20-də Moskva simsiz teleqraf istasyonundan Kiyevdə alınan xəbərlərdə deyilir ki, naməlum millət dəstələri Petroqrada üzərinə hücum etməkdədir. Bu dəstələrdən biri Finlandiya tərəfindən hərəkət etməkdədir. İkinci dəstə Pskov gölünün şərq sahilində Luqa tərəfdə əməliyyatdadır. Hal-hazırda bu dəstə Pskovun 60 kilometr şimalında Polna istasyonunu işğal etmişdir. Bu dəstələrin qəsdı Petroqradı zəbt etməkdir. İngilis donanmasının Kronştadtda olan hərəkəti də bunu göstərir. İngilis donanması hal-hazırda Finlandiya sahilində İnonu və Kotlinin qərb tərəfini şiddətli surətdə atəşə tutmuşdur.

* Petroqrada Ərzaq komissarlığı elan etmişdir ki, təşrini-saninin [no-

yabrın] 15-dən bu qərar üzrə çörək veriləcəkdir: birinci qism 3/8 girvənkə, ikincilərə 1/8, üçüncülərə 1/12, dördüncülərə isə çörək verilməyəcəkdir (bu axırıncılar burjuylardır). Həman tarixdən birinci qismə həftədə 4 girvənkə kartof, ikinciyə 3 girvənkə, üçüncüyə 1 girvənkə və dördüncülərə yarım girvənkə veriləcəkdir.

* “Horizon” qəzetəsinin yazdığına görə, Roma papası Ermənistan Cümhuriyyətini rəsmi surətdə qəbul, Ermənistana nümayəndə göndərilməsini təklif etmişdir.

* Qaradağ əhalisi kral Nikolanı taxtından endirib, Qaradağ ilə Serbiyanı birləşmiş elan etmişlərdir.

* Sevastopoldan xəbər verirlər ki, Kırım Xariciyyə İşlər naziri Vinaver, Türkiyə Baş vəzirinə xəbər vermişdir ki, nahiyə hökuməti İstanbulda özünün nümayəndəsi olmasını lazım görməmişdir.

* “Horizon” qəzetəsi yazır ki, bolşeviklər Mineralnıda daşnaxsaqanları əksinqilabçı elan etmişlərdi. Kommunistlərin “Karyer Urer” nam [adlı] rəsmi qəzetələrində elan edilmişdir ki, bolşeviklərdən hər kəs bir daşnaxsaqan öldürsə, xüsusi mükafat alacaqdır.

RUS ZABİTLƏRİ VƏ AZƏRBAYCAN ORDUSU

Zaqafqaziya Rus Milli Şurası, kənni-əvvəlın [dekabrın] 6-da vəqə olan iclasında rus zabitlərinin Azərbaycan ordusunda xidmət etmələri məsələsi-

ni müzakirə etmişdir. Bu axır vaxt rus zabitləri dəfələrlə Şuraya müraciət edib, rus mənafeyi nöqtəyi-nəzərindən, onların Azərbaycan Cümhuriyyətində əsgəri xidmətə girmələrinin caiz olub olmamasını sual etmişlərdir. Milli Şura idarəsi bu məsələni Qafqaziya ordusu Baş komandanı general Prjevalski, Lebedinski və Levondovski iştirakı ilə müzakirə etmişdir. Şura qərar vermişdir ki, rus zabitləri Azərbaycan Cümhuriyyətinin Rusiyaya olan münasibəti-siyasiyyəsi aşkar edildikdən sonra Azərbaycan Cümhuriyyətinə əsgəri xidmətə daxil ola bilərlər. Buna binaən [buna görə], Zaqafqaziya Rus Milli Şurası, rus zabitlərinə təklif etmişdir ki, müvəqqədən Azərbaycan ordusu cərgəsinə daxil olmasınlar.

NƏZARƏTLƏRDƏ [NAZİRLİKLƏRDƏ]

* Maarif Nəzarəti təşəbbüsü ilə olaraq xalq məktəbləri nazirlərinin [müfəttişlərinin; müdirələrinin] Bakıda bu günlərdə qurultayı dəvət edilir. Orada başlıca, məktəblər proqramı, gələn tədris sənəsi üçün smeta hazırlamaq və bu kimi məsələlər həll ediləcəkdir.

* Ümuri-Xeyriyyə Nəzarətində [Sosial Təminat Nazirliyində] Ümuri-Xeyriyyə nazirinin qəza qaimməqamına əmri mövcubincə [əmrinə əsasən] Şəkidə müsəlman komitəsindən erməni qaçqınları üçün min (1000) put buğda alınacaqdır. Bu buğda, adam başına yarım put olmaq şərti ilə erməni və

müsəlman komitələri nümayəndələri iştirakı ilə təqsim ediləcəkdir [bölünəcəkdir]. Şəki erməni qaçqınları ehtiyacatını ödəmək üçün Ümurə-Xeyriyyə Nəzarətinin mərkəzi anbarından 3 min arşın bez buraxılıbdır.

* Evlər Mərkəzi (Sentrodom) üçün müsəlman əhalisinin yoxsullarına ərzaq ilə müavinət üçün 20 min rublə buraxılmışdır.

AZƏRBAYCANDA

Gəncə qəzasında

Gəncənin 5-ci polis məntəqəsi naziri müavini Şəfəbəyova müsəlləh [silahlı] müqavimət göstərməkdə müttəhim edilən Çardaxlı kəndinin Petros, Akop, Abkar, Nikolay və Mayan Xaçaturyans adlı quldur başçılarını axirüləmr [nəhayət] tövqif [həbs] etmək mümkün olmuşdur. Bundan maəda [başqa] bunlar həmin gün Çardaxlı kəndxudası Danilyansı və yasavul [kənd polisi] Qafar oğlunu öldürmüş və Aqanov adlı bir erməninin evini yandırmışlar imiş. Atışma zamanı hər iki tərəfdən məcruh [yaralı] düşmüşdür. Şimdi Gəncə valisi, bunların günahları çox böyük olduğundan, Daxiliyyə Nəzarətindən rica edir ki, bunları hərbi istintaq məhkəməsinə versinlər.

BAKI XƏBƏRLƏRİ

“Səadət” mədrəsəsində

Cümə günü, kanuni-əvvəl [dekabrın] 13-də, saat 12 radələrində “Səadət” mədrəsəsində valideyn şurası

münəqid olduğundan [keçiriləcəyindən], ataların vətəni-müəyyəndə [müəyyən edilmiş vaxtda] təşrif gətirmələri rica olunur.

* Kanuni-əvvəl [14-dən etibarən] Bakı Müqəddəs Nina məktəbi cənbində [nəzdində] türk lisanı hazırlıq şöbəsi açılacaqdır. Tədrisat, türk lisanında aparılacaqdır.

Ərzaq işləri

* Gəncədən Bakıya bir vaqon odun, 300 put lobya, 200 put qoz, pənimir, yağ, bal və bəkməz gətirmək üçün A. Milkunova Ərzaq Nəzarəti tərəfindən icazə verilmişdir.

* Şəki uyezdi camaatı arasında, adam başına 4 arşın (5 rublədən artıq olmamaq şərti) paylamaq üçün 50 top bez Tağıyev fabrikasından alıb aparmağa həmin uyezd vəkili Yaqub Səfərəli oğluna Ərzaq Nəzarəti icazə vermişdir. Bu barədə Şəki Bələdiyyə İdarəsinə də xəbər verilmişdir.

* Şəki şəhər camaatı arasında adam başına 4 arşın və arşını 5 rublədən artıq olmamaq şərti ilə paylamaq üçün bez Tağıyev fabrikasından 100 top ağ alıb aparmaq üçün Şəki Bələdiyyə İdarəsi vəkilləri Musa bəy Əmircanova, Mustafa və Səfərəli oğluna Ərzaq Nəzarəti icazə vermişdir. Yuxarıda göstərilən 5 rublədən arşına 5 qəpik Şəki Bələdiyyə İdarəsi, 20 qəpik də Şəki fəqərəsi nəfinə [xeyrinə] veriləcəkdir.

* Şəhər Ərzaq idarəsi tərəfindən şəhərə gətirilən ərzaq haqqında Ərzaq Nəzarətinə verilmiş olan məlumat:

Kanuni-əvvəlın [dekabrın] 9-da dəmiryol ilə daxil olub:

Buğda 9 min 428 put;

Un 2 min 517 put;

Arpa 7 min 784 put;

Kartof 2 min 801 put;

Ođun 4 min put.

Kanuni-əvvəlın 10-da:

Buğda 7 min 38 put;

Un 2 min 186 put;

Arpa 7 min 892 put;

Kartof 3 min 191 put.

* Ərzaq Nəzarəti, Vladıqafqaz dəmiryolu naçalniklərinə teleqram vurub, ancaq Ərzaq Nəzarətindən vəsiqələri olan şəxslərin ərzağını Bakıya göndərməkdə naçalniklər müavinət etməklərini istəmişdir.

* Yuxarıdakı teleqramın surətini Nəzarət, Quba uyezdi naçalnikinə də göndərmişdir.

* Quba uyezdindən başqa Azərbaycan Cümhuriyyətinin hər bir tərəfindən Azərbaycan Hökuməti dəmiryolu məmurlar və fəhlələri və onların ailələri üçün taxıl, un, göyərti, qeyri ərzaq gətirmək üçün həmin dəmiryol ərzaq şöbəsinə Ərzaq Nəzarəti icazənamə vermişdir.

* Türlük və Məabir Nəzarətinin [Nəqliyyat və Rabitə Nazirliyinin] 12 min məmur və fəhlələrinə paylamaq üçün,

onlara qənd və çay verilməsi barəsində Ərzaq Nəzarəti Bakı şəhər Ərzaq idarəsinə müraciətən binagüzarlıq etmişdir [yazılı müraciət etmişdir; sərəncam vermişdir].

* Kanuni-əvvəlın [dekabrın] 12-dən etibarən Mədən dairəsində fəhlələr miyanında [arasında] düyü təqsim ediləcəkdir [paylanacaqdır]. Adam başı bir girvənkə olaraq 3 rublə 30 qəpikdən fiat təxsis edilmişdir.

* H. M. Həsənov Bələdiyyə İdarəsinə müraciətən 24 sənə müddətinə bir parça yer icarəyə verilməsini rica etmişdir. Həsənov, orada yağ, düyü təmizləyən və pambıq zavodları tikmək xəyalındadır.

* Səhiyyə Nəzarəti, Bələdiyyə İdarəsinə müraciətən 1919 sənənin 10 kanuni-sanisinədək [yanvarınadək] şəhər tibb və səhiyyə mütəssisələrinin fəaliyyəti, şəhərdəki xəstəxanaların hesabı və gələcəkdə səhiyyə işlərini yaxşılaşdırmaqdan ötrü lazım gələcək iqdamat [tədbirlər; addımlar] barəsində məlumat versin. Nəzarət rica etmişdir ki, şəhərdə olmuş xəstəliklər və önünü almaq üçün ittiqaz edilən [görülən] tədabir barəsində əlavətən məlumat verilsin.

Dağıstanlıların nümayəndələri

Çeçen, inquş, osetin, kabardinlərin milli şuraları nümayəndələri Bakıya varid olmuşlar. Bunlar general Tomson ilə müzakirətdə bulunacaqlardır.

“Elektriçeskaya sila”nın təhdidi

“Elektriçeskaya sila” səhmdaran [səhmdarlar] cəmiyyəti Bələdiyyə İdarəsinə bir böylə ərzihal göndərmişdir:

Şubatın 16-da “Elektriçeskaya sila” cəmiyyəti Bələdiyyə İdarəsinə müraciətən işiğin qiymətini artırmaq bərəsində təşəbbüsatda bulunmuşdu. İşbu təşəbbüsat mükərrərən [təkrarən] təhrirən [yazılı surətdə] (6 eylül [sentyabr], 2 təşrini-əvvəl [oktyabr], 23 təşrini-əvvəl, 14 təşrini-sani [noyabr]) və şifahi edilən iqdamata [müraciətlərə] baxmayaraq, açıq buraxılmışdır. Hətta, Texniçeski komisyonda belə baxılmamışdır. Şimdiki əhvaldan naşi [ötrü] cəmiyyət fəaliyyətdə buluna bilməyəcəkdir. Binaileyh [ona görə], cəmiyyət ixtar [xəbərdarlıq] edir ki, bu bir həftə ərzində Bələdiyyə İdarəsi qiyməti artırmazsa, imtiyaz müqavilənaməsinin 10-cu maddəsinə məbni [əsasən], şəhərə və müəssisələrə işıq buraxmayacaqdır. Bütün məsuliyyəti də üzərindən götürür.

Bu məzmununda bir ərzihal: 1) Sədri Şurayı-Vükəla [Nazirlər Şurasının Sədri]; 2) Ticarət və Sənaye Nəzarəti; 3) Daxiliyyə Nəzarəti; 4) Bakı general-qubernatoru Tomsona göndərilmişdir.

Azərbaycan dəmiryollarında

Azərbaycan dəmiryolları müdiri mühəndis Pərviz Mirzə, xidmət işlərindən ötrü Tiflisə azim olmuşdur. Onun vəzifəsini müvəqəttən mühəndis Məlikaslanov ifa edir.

Dəmiryollarındakı vaqonlar vermək, sərnişin qəbul etmək, yük göndərmək və qeyri işlərdə müşahidə

edilən nizamsızlıqdan dolayı Azərbaycan dəmiryolları müdiri xətt acəntələrinin fəaliyyətini təftişdən ötrü Şahtaxtinski və Səriqo müffətiş təyin edilirlər. Bunlar məhəllində [yerində] acəntələri ixrac etməyə belə müvəkkil edilmişlərdir.

İDARƏYƏ MƏKTUB

Vətəndaş müdir əfəndi!

5-12 may 1917-ci ildə Ümumi Qafqaziya İslam Mütəəllimlərinin [Tələbələrinin] Qurultayı tərəfindən intixab olunmuş [seçilmiş] Mərkəzi Mütəəllimlər Komitəsinin müffətişliyindən istefa verdiyimizi möhtərəm qəzetəni vasitəsi ilə Qafqaziya müsəlman mütəəllimlərinə bildirməyinizi rica edəriz.

*Sara xanım Topçubaşova
Məhəmmədzadə Mirzəbaba
Teymur Aslanov*

Neft Mədənciləri Sovet Syezdi

Ticarət və Sənaye naziri həzrətlərinin müsaidəsi ilə ümuma elan edir ki, bu kənni-əvvəlin [dekabrın] 10-dan etibarən Bakı dairəsindən dəmiryolları (Sabunçu xəttindən başqa) və dəniz təriqi [yolu] ilə Azərbaycanın hər yerinə neft və neft məhsulati ixrac etmək və neft-provod ilə

göndərmək üçün Sovet Syezd nəzdindəki xüsusi bürodan lazımı icazə almalıdır. Büro ancaq özündən alınan malların ixracına izin verir. Azərbaycan xaricinə neft və məhsulət ixracı üçün bürodan savayı, qabaqca Ticarət və Sənaye nazirindən dəxi icazə almalıdır.

800 1 – 1

İtmişdir

Fətulla Əlipaşa oğlu İnan təbəəsi Ənzəlindən aldığı başburtunu itirmişdir. Etibardan saqitdir [etibarsızdır].

299

Torqovı caddədə nömrə 11

“Renesans” sineması

Pəncşənbə [cümə axşamı] günü
12 kanuni-əvvəl [dekabr] 1918-dən
müfəssəl və gözəl şəkil göstəriləcəkdir.

4 hissəli “Qaçaq Lyov” yaxud “Uralın Bəlası”

Lyovu kim tanımayı; onun hərəkəti
barəsində yazıları kim oxumayıb;
vaxtıyla Lyov bütün nahiyələri
dəhşətə salmışdı.

Bu şəkil artıq maraqlıdır.

1-nci hissə: “Əlinizi qaldırınız”.

2-nci: “Tutulmayan qaçaq”.

3-ncü: “Ailədə”. 4-ncü: “İnsaniyyətli
qaçaq”. Gəliniz baxınız!

“Brozana”

2 hissəli, artıq gülməli (məzhəkə).
Bundan əlavə təbii şəkillər də göstərilir.

Tamaşa adi günlər saat 4-dən,
bayram və cümə günləri isə
saat 12-dən başlanır.

Müdiriyyət

298 1 - 1

Diş həkimi B. L. Levin

Dişlərə müalicə edir, doldurur, ağrısız

çıxarır və qızıl və kauçuk üzərində süni diş qayırır. Tsitsyanovski caddə nömrə 7, Qubernskinin kücündə.

Qəbul edir: 9-dan 2-yə kimi; 4-dən 7-yə kimi.

280

Arvad diş həkimi

A. P. Matsiyevskaya

Naxoşları qəbul edir. Nikolayevski caddədə ev nömrə 33, Krasilnikovun evi. Telefon nömrə 45-90.

Qəbul edir saat 10-dan 2-yə kimi, 5-dən 7-yə kimi.

283

Arvad diş həkimləri

Z. A. Şexter və xanım

Dişlər ağrısız çıxarılır. Qızıl qapaq, qarma və hər növ qayıрма dişlər. Dişin yaxşı qayırılması təmin olunur. Kənardan gələnələr üçün iş tezliklə görülür. Qiymətlər münasibdir.

Qəbul olunur 9-dan 2-yə və axşam 4-dən 7-yə kimi. Vorontsovski küçə, 14 nömrəli evdə, paradı qapıdan.

215

Doktor Hacı Fəthullah Ağəlizadə

Böyüklərin və uşaqların daxili mərzələrinə müalicə edir. Xəstələri qəbul edir hər gün səhər saat 8-dən 10-adək və axşam saat 4-dən 7-yədək Şamaxı küçəsində, 14 nömrəli evdə.

Telefon nömrəsi 19-27.

289

Doktor

Doktor Samuil İzrailoviç Kopeliovıç

Daxili və əsəbi mərzə mübtəla olanları hər gün axşam saat 5-dən 8-ə kimi qəbul edir. “914” dəvasını [dərmanını] is-

temal edir [işlədir]. Voronsovski caddədə nömrə 17, ikinci mərtəbə. Telefon 50-82 və 93.

282

Qabil dış qayıran

Mirzə Xəlil Canıbəyzadə

Qızıldan və sairədən hər cür əla dişlər münasib qiymətlə qayırır. Ünvan: Qubernski küçə, “İslamiyyə”nin sağ tərəfində ev nömrə 55.

295

**Müdir və baş mühərrir:
Ceyhun bəy Hacıbəyli**

QEYD VƏ ŞƏRHLƏR

Bakı, 12 kanuni-əvvəl

səh. 209. “Hakimiyyət və imperializm tərəfdarı olan rusların və qonşu millətlərin təhti-əsarətdə yaşamasına həris olan bəzi erməni ənasirinin Müttəfiqlərə bağladığıları ümidlər baş tutmadı.”: qəzetdə “təhti-əsarətdə” yerinə “təhti-əsarətində” getmişdir.

Azərbaycan Məclisi-Məbusanında

səh. 214. “qansız həll edən hökumət, ən ziyadə himayə edəcəyimiz hökumətdir”: qəzetdə mətnin bu hissəsi tünd hərflərlə vurğulanmışdır.

səh. 215. “Əgər, bu günə qədər hər b və inqilab əhvali-fövqəladəsindən naşi bu kimi məqsədlər könül dilədiyi kimi hasil olmamışsa, bunun bir an əvvəl qövlədən feilə gətirilməsinə çalışmalıdır.”: qəzetdə “qövlədən feilə” yerinə səhvən “qüvvədən feilə” getmişdir.

“Milləti-məhkumluq acısını dadmış olan Azərbaycan türkü məhkum millət yaratmaz.”: qəzetdə bu cümlə tünd rənglə vurğulanmışdır.

Bayraq

səh. 219. “Bütün övladına rəhmət saçacaq”: qəzetdə bu misrada “rəhmət” yerinə “zəhmət” getmişdir.

**“Bayraq” şeiri (səh. 219)
üçün lüğət:**

rayət: bayraq
alam: ələmlər, dərdlər, qəmlər
füruzan: parlaq
səbz: yaşıl
qayeyi-ümmidü-əməl: ümid və arzuların qayəsi

Teleqraf xəbərləri

səh. 220. “Almaniya kronprinsi (vəli-əhdi)...”: Almaniya imperatoru II Vilhelmin oğlu Fridrix Vilhelm nəzərdə tutulur.

səh. 221. “İkinci Zaporoj Ukrayna alayı”: İkinci Zaporojya Piyada alayı nəzərdə tutulur.

“...Xarkov şəhərindən geçdikdə korpus komandanı ilə...”: Ukrayna Xalq Respublikası ordusunun Zaporojya korpusu nəzərdə tutulur.

“...Kayzerin iş başına keçirilməsi...”: Almaniya imperatoru II Vilhelm nəzərdə tutulur.

Qəzetlərdən

səh.221. “Y. R.”: Bakıdakı Rus Milli Şurasının qəzeti olan “Yedinaya Rossiya” nəzərdə tutulur.

səh. 222. “Hal-hazırda bu dəstə Pskovun 60 kilometr şimalında Polna istasyonunu işğal etmişdir.”: Polna hal-hazırda Rusiyanın Pskov vilayətinin Qdovski rayonunun kəndidir. Dəmiryolu stansiyası isə bura 8 km məsafədəki Yamm kəndindədir.

səh. 223. “...Türkiyə Baş vəzirinə...”: Bu dövrdə Türkiyənin Baş naziri Əhməd Tofiq paşa (Okday) olmuşdur.

“...bolşeviklər Mineralnıda daşnaxsəqanları əksinqilabçı elan etmişlərdi.”: Mineralniye Vodi nəzərdə tutulur.